

Saladuslikud kreeka tähed ja nimed

Marcus Meibom, *Antiquae musicae scriptores*. Amsterdam: Elzevier 1652

Alfabeet

Kreeklased on tänapäevase alfa-beedi leiutajad (enne neid kasutati hieroglüüf- või silpkirju). Kreeka tähestiku baasil on loodud ka vanim **noodikiri**, mille üleskirjutus on meieni jõudnud Alypiose traktaadi vahendusel ja tänu millele on võimalik esitada juba 2. eelkristlikul sajandil kirja pandud vanakreeka muusikat.

Kreeka alfabeediga tähistati ka **numbreid** (sellele viitas lisatud märk $\prime$). Tavaliselt tähistasid tähed alates tähestiku algusest kõigepealt numbreid ühest kümneni, edasi kümmelisi ja sajalisi.

Johannes Gezelius, *Grammatica Graeca*. Dorpat: Vogel, 1647.

Homerose puhul võtsid Aleksandria õpetlased kasutusele veel teisegi süsteemi: nad jagasid tema eeposed kahekümne neljaks lauluks ja tähistasid kõik laulud järjekorras alfabeedi 24 tähega. *Iliase* laulude tähistamiseks kasutatakse veel tänapäevalgi vahel kreeka alfabeedi suurtähti, *Odüsseia* puhul väiketähti: nii tähistab kahe süsteemi kombinatsioonis **A. α'** *Iliase* esimest, aga **ω. φ'μ'β'** *Odüsseia* viimast värssi.

Homeros, *Ilias*. Strasbourg: Rihelius 1572.

Humanismiaja haridussüsteemile iseloomulikult sai numbrite ja arvude õppimise ühendada üldise moraali ja elutarkuse õppimisega, vt Joachim Camerariuse teost *Moraal numbrates* (*Arithmologia ethike*, Leipzig 1571):

Pea meeles, et sa ei usaldaks neid viit asja:
 võõrast koera
 mistahes hobust
 lobisevat naist
 hooplevat teenrit
 eenduvaid kaldaid.

Numbreid kasutati ka **kuu-päevade** tähistamiseks, kuid mitte lugedes ühest kolmekümneni (muistsete ateenlaste kuus oli kolmkümmend päeva), vaid kolme dekaadi kaupa, viimase kolmandiku puhul isegi mõnikord tagant ettepoole lugedes.

Michael Neander, *Graecae Linguae Erotemata*. Basel: Froben 1565.

Πεντε τούτοις μεμνήθη ἀπιστεῖν.
 α κωλὶ ἀλλοτριῶ.
 β ἴππῳ ὀποιουῶ.
 γ γυναικὶ λάλῳ.
 δ θεράποντι ἀλαζόνι.
 ε ὄχθαις ὑποκοίλις.

Kreeka **trükitüübid** arenesid välja käsikirjalistest ning olid esialgu üsna nurgelised. *Kreeka keele teaurus* annab edasi Stephanose allkirja käsikirjalise kuju, ent ka vanemas trükikirjas näeme paljusid tähti omavahel seotuna; seotud tähekombinatsioonide (ligatuuride) täielik kadumine ja üksiktähtedega asendamine võtab sajan-deid. Keerukamad ligatuurid toovad ära kreeka keele õpikud:

Nicolaus Clenardus. *Institutiones absolutissimae in graecam linguam*. Nürnberg 1530.

Humanistide nimed

Mitmed, eriti saksa päritolu humanistid, vahetasid oma 'tavalised' perekonnanimed kreekapäraste vastu. Tuntuim nende seast on **Philipp Melancthon**, aga veel mitut teistki suurt humanisti teatakse pigem nende nime kreeka (tihti ladinapärasel kujul) kui rahvakeelse vormi järgi. Veel rohkem on neid, kes kasutasid kreeka keelset nimekuju vaid mõnikord, kreeka kultuuri või keele kontekstis. Alljärgnevalt võti mõnede siinsel näitusel tutvustatud humanistide nimede tõlkimiseks:

- ✂ Schwarzerdt, 'Mustmaa' – vanakreeka μέλας, μέλαινα, μέλαν *melas* 'must' (cf melanhoolia, 'musta sapiga') ja χθών *chthoon* 'maa'
- ✂ kombinatsioonid sõnaga ἀνήρ, gen. ἀνδρ-ός *aneer* 'mees': Eichmann, 'Tammemees' – vanakreeka δρῦ-ς *drys* 'tamm' (cf drüaadid)
- Neumann, 'Uusmees' – vanakreeka νέ-ος, α, ον *neos* ('noor', cf neo-)
- Holzmann 'Puumees' – vanakreeka ξύλ-ον *xylon* 'puit' (cf 'ksülofon')

- ✂ Herbst(er), 'Sügise', 'Sügisene' – vanakreeka ὀπώρα, ὀπωρινός *opora* 'sügis', 'sügisene'
- ✂ Rauchfuss 'Karvajalg' – vanakreeka δασύς, δασεία, δασύ *dasys* 'karvane' ja πούς *pous* 'jalg' (cf tripod, 'kolmjalg')
- ✂ Wolf (Wulff) Hunt - vanakreeka λύκος *lykos* 'hunt'
- ✂ Estienne 'Pärjatu, kroonitu' - vanakreeka ja ladina sõnast στέφανος *stephanos* 'pärg'
- ✂ Pfeiffer, 'Vilepuhuja', 'Aulosemängija' – vanakreeka αὐλητή-ς, ρος *auletees*.
- ✂ Hamperger (Id Carnovius) 'Lihamüüja' – vanakreeka κέρας, κεραι-ος *keras* 'liha' ja πωλέω, πωλής *pooleo* 'müüma, müüja'

Neil, kes soovivad oma ilusa eesti nime asemel vahelduseks midagi kreekapärasemat, on selleks mitu võimalust. Kõigepealt võib lisada nime lõpukonsonandile kreeka keele meessoos (-os) või naissoos (-a atikapäraselt, -e nagu Homerose) omadussõna lõpu. Nendel, kelle perekonnanimi kattub mingi nimisõnaga, on võimalik tõlkida oma nimi kreeka keelde; humanismiaja valdavalt ladinakeelse kõrgkultuuri nimetrendi järgi võib seejärel nime ka latiniseerida, asendades näiteks kreeka keelse lõpu -os ladinapärase -us'iga (naistel tuleks sel juhul jääda ladina keeleski esineva a-lõpu juurde).

